

BASIN-YAYIN VE KİTAP MÜJGÂN CUNBUR*

1. DURUM

Bir gelenek ve yöntem olarak devlet rejimlerinin kendi ruh ve bünyelerine uygun basın ve yayın istedikleri ve özellikle basın yasalarını da buna göre düzenledikleri söylenir. Uygulama ülkemizde de bu geleneğe göre gelişmiştir.

Bir milletin basın ve yayındaki seviyesi, onun kültür seviyesinin, genel olarak zihniyet yapısının ve yeteneklerinin ölçüsüdür. Bu ölçüde milletin basından bekleyip istedikleri de yansır. Bu yüzden millî kültürün en önemli unsurları arasında basın-yayın ve kitabın da yer aldığı görülür. Basın rejimini, kültür rejimi olarak kabul edenler de vardır.

Basını milletin sesi, bir okul, bir yol gösterici olarak kabul eden ATATÜRK bu konuda şunları söyler:

“Matbuat milletin umumî sesidir. Bir milleti tenvir ve irşatta, bir millete muhtaç olduğu fikrî gıdayı vermekte, hulâsa bir milletin hedefi saadet olan istikamet-i müsterekede yürümesini teminde matbuat, başlı başına bir kuvvet, bir mektep, bir rehberdir.”

Basın-Yayın ve Kitap, kitle haberleşme araçlarıdır. Kitle haberleşme araçları her ülkede herhangi bir bilgi, haber veya olayı sesle, yazıyla, görüntüyle kitlelere duyuran, bildiren veya gösteren araçlardır.

Millî Kültürün yayılması, tanıtılması, nesillerden nesillere aktarılması, sevdirmesi, bozulmadan, yozlaştırılmadan korunması, zararlı yabancı etkilere karşı güçlü kılınması, özellikle geliştirilmesi bakımından kitle haberleşme araçlarının önemi büyüktür. Bu araçlar işitme, okuma ve seyretme yoluyla insanı ve kitleyi etkilerler. Etki ve hitap alanları en küçük yerleşme birimi olan evden bütün yurda kadar yayılmış olup, hatta bütün dünyayı kapsar.

a. Alt Unsurları:

Kitle haberleşme araçlarının alt unsurları şöyle sıralanabilir:

1. Kitap
2. Gazete

*Dr. Müjgân Cunbur, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Atatürk Kültür Merkezi aslı üyesi.

3. Dergi, bülten, yıllık ve diğer süreli ve sürekli yayınlar
4. Bildiri, broşür ve afişler
5. Radyo
6. Televizyon
7. Video
8. Sinema
9. Film, slayt, mikrofilm ve mikrofiş
10. Kaset, band ve plak
11. Resim, fotoğraf ve grafik.

Bir kısmı göze, bir kısmı kulağa veya her ikisine birden hitap eden bu araçların başlıca ve ortak görevleri şunlardır:

1. Bilgi vermek,
2. Eğitmek,
3. Millî Kültürü yaşatmak, sevdirmek, millete ve insanlığa maletmek,
4. Millî Kültürü bütün unsurlarıyla geliştirmek,
5. Millî Kültürü bütün unsurlarıyla en etkili yoldan yaymak ve tanıtmak,
6. Millî Kültürü gelecek nesillere ve çağlara bozulmadan ve gelişmiş olarak aktarmak,
7. Yabancı kültürlerin yozlaştırıcı ve yok edici etkilerine karşı Millî Kültürü korumak,
8. Boş zamanları değerlendirmek,
9. Kalkınma dâvasında plânlanarak değerlendirilen işgücünü sağlamak için çalışma barışının sürdürülmesi konusunda katkıda bulunmak, bu barışın bozulması halinde yeniden kurulmasına yardımcı ve destek olmak,
10. Eğlendirmek ve dinlendirmek.

Bütün bu görevleri üstlenen araçlar, çok geniş çevreye hitap eden kültür iletişim vasıtalarıdır. Bunların yaydığı bilgi, fikir, duygu ve görüntü

akımı, çağdaş teknolojinin sağladığı imkânlarla, her yönüyle insanı ve bütünüyle toplumu kavrayacak ve sarsacak güçtedir. Fert her an, her yerde bu araçların etkisiyle karşılaşmakta, bunlar insanlar için vazgeçilmez alışkanlıkların merkezi haline gelmektedirler.

Yine bu araçlar, yayınlarıyla geniş veya dar çevreleri hedef alışlarına ve kullanılış amaçlarına göre, millet ve ülkenin birlik ve bütünlüğünü koruyabildikleri ölçüde değerli ve yararlı; ülke bütünlüğünün, millet birliğinin yok olmasına, yıpranmasına, parçalanmasına, hatta büsbütün dağılmasına yolaçtıkları nisbette zararlı ve tehlikelidirler.

Bu araçlardan radyo, televizyon ve sinemanın daha çok eğlence amacı ile kullanılmaları durumunda da fert ve toplum olumsuz şekilde yönlendirilip eğitilmektedir. Halbuki kamuoyu oluşturmada yardımcı araç olarak bu kitle haberleşme araçlarının ülkede kültür eğitimi vermede, sanat ve estetik zevkin gelişmesinde rol oynamaları gerekmektedir. Yine çok geniş etkili bu üç aracın ferd ve toplumun aklî, ruhî, maddî ve manevî gelişmesinde, müsbet davranış, hayat ve dünya görüşüne sahip olmalarında, yaratıcı bir işe, bir sanata ve ideale yönelmelerinde rolü çok büyüktür. Günümüzde de toplumumuzun temeli sayılan ve çeşitli yönlerden yıpranan ve küçülen Türk ailesinin korunmasında, özellikle memleket nüfusunun büyük bir kısmını teşkil eden çocuk ve gençlerin eğitilmesinde bu araçlara büyük hizmet düşmektedir. Halbuki yalnız bu üç araçta değil, hemen kitle haberleşme araçlarının hepsinde Türk çocuğu ve gençliği zararlı yayınların saldırısıyla karşı karşıyadır. İşte bütün bu araçlar kendi içlerinde bu yayınlarla mücadele edecek bir bünyeye sahip olmak mecburiyetindedirler. Bu hususta yetişmiş, sorumluluğunu bilen bir insan potansiyeline ihtiyaç vardır. Bu da programları dikkatle hazırlanmış bir eğitimi gerekli kılmaktadır.

b. Basın-Yayın ve Kitabın Türk Tarihi İçindeki Gelişimi:

Bu kültür unsurunun tarihteki gelişimi, Türk tarihinde ilk rastlanış sıralarına göre şu üç bölümde ele alınacak, ayrıca bu araçlarla yakından ilgili bir kültür kurumu olarak dördüncü bölümde Kütüphaneler üzerinde durulacaktır.

1. Kitap
2. Basın
3. Diğer Yayın Araçları
4. Kütüphaneler

1. *Kitap:*

Kitabın Türk tarihindeki gelişimini yazma kitap dönemi, basma kitap dönemi diye iki dönemde ele alabiliriz:

Yazma Kitap dönemi: Kitap tarihimizin başlangıcı kesin olarak bilinmemekle beraber, günümüze kalan örneklerden tesbit edildiği kadarıyla ilk yazma kitaplar Dokuzuncu yüzyılda Uygur Türklerince yazılmışlardır. İlk baskı tekniklerinin de Uygurlarda görüldüğü bu arada hatırlanabilir. Çoğu dinî olan, arada edebî metinler de bulunan Uygur yazmalarında minyatür, tezhip, cilt ve kâğıt olarak çok gelişmiş bir kitap sanatı zevki ile de karşılaşmaktadır.

İslâmiyetin kabulüyle Türklerde yeni bir kitap dönemi başlamış, ilk İslâmî kitaplar Uygur yazısı ile yazılmış, kısa bir süre sonra Arap harfleriyle yazılan kitapların iç düzeni de değişmiştir. Az çok birbirine benzeyen başlangıç ibareleri, yazar ve kitap adlarının, kitabın yazılış sebebinin, bazan tarihinin, kaynaklarının ve bölümlerinin yer aldığı mukaddimesiyle, bab, fasil diye adlandırılan bölüm ve alt bölümleriyle ve hatime yani sonuç kısmıyla bu kitap düzeni Ondokuzuncu yüzyıl sonuna kadar sürer. Bu dönem içinde İslâm bilimlerinin çeşitli dallarında, edebiyat, tarih, coğrafya ve diğer din dışında kalan bilim dallarında kaleme alınan yazma eser sayısında büyük artışlar görülür. Türk kitap sanatlarında, özellikle tezhip, cilt ve hat sanatında Selçuklu, Artuklu, Mısır'da Memluk ve Osmanlı devirlerinde şaheserler meydana getirilir. Ancak Türk yazmalarında büyük olgunluğa erişen Herat kitap sanatları gibi bazı üslûplar ve üslûplarda yaratılan sanat eserlerinden bir kısmı da diğer milletlere mal edilmeye çalışılmıştır. Yalnız Fatih ve Kanunî çağları kitap sanatlarına ve bunları izleyen dönemlerde meydana getirilen eserlere, Türk müzehhip, ciltçi ve hattatları Türk sanatçılarına has ince bir güzelliği damga gibi işlemler, minyatürde de çok değerli eserler vermişlerdir. Türk yazma kitap sanatları Ondokuzuncu yüzyıla kadar sürmüş, bu asırda Batı'nın kitap sanatının etkisiyle tezhip ve minyatürde bir gerileme görülmüş, basma kitabın hâkim olmağa başladığı Ondokuzuncu yüzyılda yazma kitap çoğaltımı iyiden iyiyeye azalmıştır. Sayıca azalmakla beraber yazma kitap yazılmasına Yirminci yüzyıl başlarında da devam edilmiştir.

Yazma eserlerin korunduğu, okuyucuların ifadesine sunulduğu kütüphanelerin Uygurlardan itibaren hizmet verdikleri görülür. Onbirinci yüzyıldan sonra bu kültür kurumları sayıca artarak, küçük yerleşim bölgelerinden büyük şehir merkezlerine kadar yayılarak az çok birbirine benze-

yen küçük veya büyük koleksiyonlarla vakfedildikleri, medrese, okul, cami, tekke, türbe, darüşşifa, bedesten ve özel surette inşa edilmiş kütüphane yapılarında, saray ve evlerde Türk kültürüne hizmet etmişlerdir.

Basma Kitap Dönemi: Türkiye’de ilk basımevinin 1492 yılında Yahudiler tarafından kendi dillerinde eser basmak üzere kurulduğunu kitap tarihleri yazar. İstanbul’da 1567 yılında ilk Ermeni, 1627’de de ilk Rum basımevleri kurulmuştur.

Arap harfleriyle Türkçe, Farsça ve daha çok Arapça kitaplar ilk defa Batı ülkelerinde basılmış, III. Murad’ın fermanıyla 1587 yılından itibaren bu eserler Türk kütüphanelerine de getirilmeye başlamıştır.

Türkiye’de Arap harfleriyle kitap basan basımevinin kuruluşu ise Batı’ya göre 287 yıl gecikmiştir. Bilindiği üzere ilk Türk basımevi, 1726 yılında Yirmisekiz Çelebizade Said Mehmed ile İbrahim Müteferrika tarafından kurulmuş, 1728’de iki harita, 1729’da iki cilt halinde *Vankulu Lugati* beşyüz nüsha basılıp yazma eserlere nisbetle çok ucuz bir fiyatla satışa sunulmuştur. Başlangıçta kitap basımı, yazma kitap sanatçılarının tepkisiyle karşılaşmış, dinî kitaplar basılmamak şartıyla tepki önlenebilmiştir. 1729-1732 yılları arasında on kitap, 1733-1735 yılları arasında da üç eser basılır. 1735-1740 yıllarında kitap basımı yapılmamıştır. 1740-1742 arasında İbrahim Müteferrika basımevini tek başına yönetir, bu yıllarda yedi cilt halinde dört kitap basar. Müteferrika 1745’te ölür, 1747’de İbrahim ve Ahmed adlı iki kadı basımevi müsaadesini kendi adlarına yeniletirler; 1755’te *Vankulu Lugati*’nin ilk cildinin, 1756’da da ikinci cildinin ikinci basımını yaparlar. Bu yıldan 1783’e kadar basım işlerinde bir duraklama devrine girilir. 1783 yılında Beylikçi Raşit’le Vak’a-nüvis Vasıf basımevini satın alırlar. 1783-1785 yıllarında üç kitap, 1792 ve 1794 arasında da askerlikle ilgili üç eser basarlar. Basımevi, 1797’de Raşit Efendi’nin ölümü üzerine kapanmıştır.

Bu arada 1785 yılında İstanbul’daki Fransız Elçiliği’nde kurulan bir basımevinde iki askerlik kitabıyla bir Türk dili gramerinin basıldığı görülmektedir.

1796’da Mühendishane’de açılan basımevinde 1802 yılına kadar yedi eserin baskısı yapılmıştır. Bunlardan Mahmud Raif’in “Tableau des Nouveaux Réglements de l’Empire Ottoman” adlı kitabı Türkiye’yi tanıtan ve yabancı dilde yazılmış ilk basma eserdir.

1812’de Üsküdar’da kurulan Dârü’t-Tıbaa, 1831’e kadar hizmet vermiş, 1831’de kurulan Takvim-hane-i Âmire ile birleştirilmiş ve Dârü’t-

Tıbaatî'l-Âmire adını almıştır. Sonradan uzun yıllar Devlet Matbaası diye adlandırılan bu basımevi, 1939'da Maarif Matbaası, daha sonra da Millî Eğitim Basımevi olarak günümüze kadar hizmetini sürdürmüştür.

1932'de İstanbul'da kurulan Askerî Taş-basma Matbaası ile 1836'da Kayol Taş-basma Matbaasını, 1870'de Antutvan Zeliç Matbaası, Mekteb-i Harbiye Tab-hanesi ve Mekteb-i Tıbbiye Litografya Tezgâhı'nın açılışları izlemiştir.

1729-1839 arasında basılan kitap sayısı 436'dır. Bunlardan herbirinin baskı adetleri ise 500 ile 1000 arasında değişmektedir. 1839-1875 yılları arasında 2464 kitap yayınlanmıştır. 1876'da Tasvir-i Efkar Matbaası'nda "Matbuat-ı Ceyyide" adı altında ilk dizi kitaplar basılmış, 1879-1884 yılları arasında Mihran Matbaası "Cep Kütüphanesi" adlı diziyi çıkarmıştır. Kitap baskı sanatında, tekniğinde asıl gelişmeyi sağlayan Ebüzziya Tevfik, 1882'de yayıncılığa başlamış, kitaplarda iç ve dış kapak, dizin gibi yenilikleri, özellikle muhtevada Batı'ya dönük konuları "Kitaphane-i Ebüzziya" adlı dizide denemiştir. 110 kitap yayımlanan bu dizi 1893'te durmuştur.

Ondokuzuncu yüzyılda İstanbul'da pekçok basımevi açılmış, bunlardan özellikle Şirket-i Sahhafıye-i Osmaniye'nin matbaalarında yazma kitap düzenindeki eserlerle, bu arada yine özellikle Arapça kitaplardan büyükçe bir kısmının taşbasma ve dizgiyle baskıları yapılmıştır. Ve yine Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında İstanbul dışı şehirlerde Vilâyet Matbaalarının açıldığı ve bir kısmında dizgiyle, bir kısmında da taşbaskısı basımına geçildiği görülmektedir. Yirminci yüzyıl başında daha çok Servet-i Fünun yazarlarının eserlerinin yayımlandığı "Âsâr-ı Müfide" dizisi, eski harfli dönemin en kaliteli, hatta Batı'daki baskılarla karşılaştırılacak kadar gelişmiş kitaplar sayılabilir. Bu arada Kitaphane-i Askerî, Kitaphane-i Hilmi (daha sonraki adıyla İbrahim Hilmi Çığıracan), Kitaphane-i Hukuk ve Kitaphane-i İntibah gibi diziler çıkmış, daha sonra Kanaat, Vakit, Maarif, Semih Lutfi, İnkılâp gibi kitapçıların yayın hayatına girdikleri görülmüştür.

Daha İstiklâl Savaşı sürerken, yayıncılığa büyük önem veren Atatürk, Maarif Vekâletinde telif ve tercüme çalışmalarını düzenleyecek bir heyet kurmuş, "Devlet Kitabı" adı altında bütün yurda dağıtılacak bazı yayınların yapılmasını plânlatmış, bu arada şehit çocuklarına parasız verilecek kitaplar üzerinde de durmuştur.

Harf İnkılâbı yayıncılığımızda bir dönüm noktasıdır. 1729-1927 yılları arasında 30.000 kadar kitap çıktığı tahmin olduğu halde, bundan son-

raki dönemde her yıl 1500-2000 kitap yayımlanmaya başlar, bu sayı daha sonraki yıllarda giderek artar.

Yayın işlerini düzenlemek, yayımlanan kitap sayısını arttırmak, baskı tekniklerini geliştirmek, bu alandaki kâğıttan P.T.T. ücretlerine kadar çeşitli sorunları tesbit için 1936 yılında devrin tanınmış yazar, şair, ilim adamı, yayıncı, matbaacı ve gazetelerinin katıldığı “Birinci Türk Neşriyat Kongresi” toplanır. Kongre zabıtları ve tartışılan raporlar bir kitapta toplanıp yayımlanır. Bu kitabın arkasına yeni harflere veya dilimize çevrilecek eserlerin adlarını kapsayan geniş listeler de eklenmiştir. İşte Millî Eğitim Bakanlığı’na 1940’tan sonra yayımlanmaya başlayan “Dünya Edebiyatından Tercüme Serisi” bu kongre kararlarının doğrultusunda yapılmış bir uygulamadır. İlk yıllarda her sene 300 kadar kitabın basıldığı bu dizideki basılan eser sayısı sonradan giderek çok azalmış, bir ara hiç yeni eser basımı yapılmamış, ancak önceden yayımlanmışların ikinci, üçüncü basımları piyasaya sürülmüştür. Bu dizi kültür çevrelerinde “Klâsikler” adıyla tanınmıştır. Yine kongre kararlarının doğrultusunda ilk millî ansiklopedimiz olan “*Türk Ansiklopedisi*”nin “*İnönü Ansiklopedisi*” adıyla yayımına bu yıllarda başlanır. Başlangıçta on ciltte tamamlanması düşünülen bu ansiklopedinin cilt sayısı 25’i geçtiği halde hâlâ yayımına devam olunmaktadır. İlk bilimsel konu ansiklopedisi sayılan “*İslâm Ansiklopedisi*”nin yayımı da yine bu sırada başlamıştır.

1954 yılında Türk Kültür Eserleri adı altında yeni bir dizinin yayımı Millî Eğitim Bakanlığı’na programa alınır, ancak bu dizide pek az eser yayımlanabilir. 1967’de adı geçen Bakanlık “Bin Temel Eser” dizisini yayımlamağa başlamıştır. Birkaç duraklamadan sonra, bu dizinin yayımına günümüzde de Kültür ve Turizm Bakanlığı’na devam olunmaktadır.

1972’de “İkinci Türk Neşriyat Kongresi” toplanmış, 1936 yılındaki sorunlar hemen hemen aynı şekilde tartışılmış, özellikle şu konular üzerinde durulmuştur:

Baskı işleri, baskı tekniği, kâğıt ve matbaa malzemeleri sorunu, yayımcı eğitimi, P.T.T. kitap ve süreli yayın gönderme masraflarının indirilmesi, basında kâğıt, karton, boya, makine, teknik açıdan boyut, tipografi terim, birim, sistem ve düzen standartları, baskı sanatı ve sanatçıları, yayın dağıtım ve tanıtımı, reklâm, iyi ve güzel yayın, telif hakkı, yazar ve yayımcıları özendirme, ansiklopediler ve diğer müracaat kaynakları, çocuk ve gençlik yayınları, okul kitapları, halk, kültür ve devlet yayınları, teknik yayınlar ve çeviri işleri, fikir, sanat ve kültür dergileri, Derleme Kanunu ve

derleme teşkilâtının yeniden düzenlenmesi. Bu kongrenin dokümanları yeni basılmıştır.

1980 yılında Kültür Bakanlığı'nca basın ve yayın sorunlarıyla ilgili daha dar kapasiteli bir "Kitap Semineri" düzenlenmiş, aynı konular üzerinde durulup benzer çözüm yolları görüşülmüştür.

Cumhuriyet döneminde pekçok özel yayınevi kurulmuş, bunlardan en uzun süreyle en çok yayın yapanlar arasında Remzi, İnkılâp-Aka, Varlık ve Bilgi Kitabevleri sayılabilir.

2. Basın:

Basın tarihimiz, ülkemizdeki devlet rejimi gelişimine uygun bir gelişme gösterir. Basın tarihçesi, Türkiye'de ilk gazetenin yayımlanmaya başladığı 1831 yılından günümüze kadar beş ana bölümde ele alınabilir:

1. İlk yıllar ve Tanzimat dönemi,
2. İstibdat yılları,
3. Meşrutiyet dönemi ve Mütareke devri,
4. T.B.M.M. Hükûmeti ve Cumhuriyet dönemi,
5. Demokrasi dönemi.

1. Türkiye'de ilk gazeteleri, Onyedinci yüzyılda yine Osmanlı İmparatorluğundaki azınlıklar kendi dillerinde çıkarmışlardır. İlk Türk gazetesi "*Takvim-i Vekayi*" ise, 1831 yılında devlet tarafından yayımlanmağa başlamıştır. Bu ilk resmî gazeteyi 1840'ta "*Ceride-i Havadis*" izlemiştir. Bu gazete daha sonra "*Ruzname-i Ceride-i Havadis*" adıyla günlük bir ek yayın çıkarmıştır.

İlk özel gazete 1860'da Ağâh Efendi tarafından çıkarılan "*Tercüman-ı Ahval*"dir. Bu gazetede yazıları yayımlanan Şinasi, 1862'de "*Tasvir-i Efkâr*"ı çıkararak Türk basınında mutlak bir gelişmeyi başlatır. İlk Türk dergisi "*Mecmu'a-i Fünun*"un yayın tarihi 1862'dir.

1864'te Matbuat Nizamnamesi yayımlanmıştır. Bu dönemde 15 günlük ilk kapatma cezasını alan gazete "*Tercüman-ı Ahval*"dir. Hükûmete gazeteleri kapatma yetkisi veren Kararname-i Âli'nin resmen yürürlüğe giriş tarihi ise 1862 yılındadır. Bu ilk denetim kararnamesini Sadrazam Âli Paşa hazırlamıştır. 1876 Meşrutiyet Anayasası Türk basına kanun dairesinde serbestlik tanır. Bu yıllarda gazete ve dergi sayısında artış görülür,

çıkan süreli yayınlar nitelikleri yönünden de çeşitlilik gösterirler. Bunda dönemin siyasi, iktisadi, sosyal ve edebî akımlarının etkisi büyüktür.

2. Otuzüç yıl süren istibdat döneminde siyasî gazeteciliğimizde hemen hiç gelişme görülmez. Bu duraklamada 1876'da resmen uygulamaya konulan sansürün büyük rolü vardır. Ancak "*Servet-i Fünun*" gibi daha çok fikir ve sanat, edebiyat dergilerinde bir dereceye kadar ilerleme görülür ki, bu da daha çok baskı teknikleri yönündendir. "*Malûmat*", "*Mekteb*", "*İkdam*", "*Asır*", "*Resimli Gazete*", "*Musavver Terakki*" ve ilk renkli resim yayımlayan "*Musavver Muhit*" bu dönemin süreli yayınlarından ilk akla gelenlerdir. Bu dönemde yurt dışında "*Muhbir*", "*Hürriyet*", "*Ulûm*", "*Meşveret*", "*Mizan*", "*Osmanlı*", "*Şurayı Ümmet*" ve uzun bir yayım hayatı olan "*İçtihat*" gibi bir takım süreli yayınların çıkarıldığı görülmektedir.

3. 1908-1920 yılları bir geçiş dönemidir. İkinci Meşrutiyetin ilân edilip sansür devrinin sona erdiği 24 Temmuz tarihi Gazeteciler Bayramı olarak kabul olunmuştur. 1909'da Matbuat Kanunu yasaladır. Meşrutiyet'in ilk yılında yayımlanan süreli yayın sayısı 353'tür. 1916'da bu sayı sekize kadar düşer. Bu dönemin önemli gazeteleri arasında "*İkdam*", "*Sabah*", "*Tercüman-ı Hakikat*", "*Tanin*", "*Vakit*" akla gelenlerdir. Dergilerden "*Türk Yurdu*", "*Millî Tettebular*", "*Sebilü'r-Reşad*", "*İçtimaiyat Mecmuası*", "*Yeni Mecmua*" ve yayımına devam edilen "*Servet-i Fünun*" sayılabilir. "*Karagöz*" bir halk mizah gazetesi olarak uzun yıllar yayımlanmıştır. "*Cem*" bu devrin önemli mizah mecmuasıdır. Yeniden konulan sansür özellikle Mütareke ve İstanbul'un işgâl yıllarında dergi ve gazetelerde pekçok sütunun boş çıkmasına sebep olacak kadar etkilidir.

4. Bu dönemin ilk yılları "Millî Mücadele basın dönemi" diye anılır. Bir çok imkânsızlıklar ve yokluklar içinde çıkan gazetelerden "*İleri*", "*Akşam*", "*Vakit*", "*Yeni Gün*" Millî Mücadele'ye taraftar, "*Tasvir-i Efkâr*", "*İkdam*" ve "*Tercüman*" sempati duyan, "*Peyam-ı Sabah*", "*Alemdar*", "*İstanbul*", "*Aydede*" ve "*Ümid*" millî hareketin aleyhinde olan basın organları arasında sayılırlar. Bu dönemin en önemli yayın organı "*Hakimiyet-i Milliye*", ilk defa 14 Eylül 1919'da Sivas'ta "*İrade-i Milliye*" adıyla yayımlanmaya başlamıştır. Erzurum'da "*Albayrak*", Konya'da "*Babalık*", Afyonkarahisar'da "*Öğüt*", Trabzon'da "*İstikbal*", Adana'da "*Yeni Adana*", özellikle Kastamonu'da "*Açıksöz*", İzmir'de "*İzmir'e Doğru*" Millî Mücadele dönemi basınının bir kısmıdır. Gazetelerin boyutları, kâğıtları hemen her gün değişmiş, basıncılar ne tür kâğıt bulurlarsa, baskı tekniği çok bozuk basımevlerinde gazetelerini çıkarmışlardır.

1923-1946 arası Cumhuriyet döneminin belli başlı gazeteleri “*Hakimiyet-i Milliye*” sonradan “*Ulus*”, “*Cumhuriyet*”, “*Milliyet*”, “*Akşam*”, “*Vakit*” ve “*Sonposta*”dır. 1925’te çıkan Takrir-i Sükûn Kanunu gazeteciliği etkileyen bir yasa olmuş, 1931’de Matbuat Kanunu’nun bazı maddeleri değiştirilmiştir. 1935’te ilk Basın Kongresi toplanmış, basının sorunları üzerinde durulmuş, bu arada basın üzerindeki devlet kontrolü de arttırılmıştır. Basının denetimi için de Basın Birliği bu sırada kurulmuştur.

Bu dönemde çıkan gazete sayısı 1775’tir. Basın tekniklerinde yavaş da olsa gelişme görülen bu dönem gazeteciliği genellikle “Tek Parti Basını” olarak adlandırılmıştır. Halkevleri dergileri, basında dergiciliğimize bir canlılık getirmiş, bunların dışında “*Hayat*”, “*Yedigün*”, “*İş*”, “*Varlık*”, “*Millî Mecmua*”, “*Çınaraltı*” bu dönem dergilerinden sadece bir kaçıdır.

5. Demokrasi dönemi, çoğulcu basın dönemi diye de adlandırılır. 1950’de liberal nitelikli bir Basın Kanunu çıkarılmış, bir takım olumsuz gelişmeler üzerine 1954’te Neşir Yoluyla ve Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Kanunu ile bazı kısıtlamalar geliştirilmiştir. 1960’da yasalaşan Basın Kanunu’na basın hürriyetini sağlayacak yeni bazı hükümler konulmuş, 1962’de çıkarılan Tedbirler Kanunu ile basına yeni bazı kısıtlamalar konulması zorunluluğu duyulmuştur.

24 Temmuz 1960’da basın mensupları basının muhtevası hakkında ahlâkî kayıtları kapsayan bir taahhütnâme olan Basın Ahlâk Yasası’nı imzalamışlar, buna bağlı olarak on üyeli bir Basın Şeref Divanı kurulmuş, bu divanın aldığı kararları beğenmeyen bazı gazete ve dergilerin ayrılmaya başlaması üzerine, bu basının kendi kendini denetimi demek olan olumlu davranış başarıyla uygulanamamıştır.

Gazetelerin başlıca gelir kaynağı olan resmî ilânların âdilâne dağıtımını düzenlemek üzere 2 Ocak 1961’de Basın İlân Kurumu Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Kurumun gelirleri basının geliştirilmesinde kullanılmaktadır.

I. Basın Kongresi’nden kırk yıl sonra, 19 Aralık 1975 günü II. Basın Kongresi toplanmıştır. Basın Kanunu’nun eskimesi, yayın organlarının gerekli yaygınlığa ulaşmaması, basının maddî güçlükler altında bulunması gibi sorunların tartışıldığı, çözüm yollarının görüşüldüğü bu kongre bazı fikir ayrılıklarına da sebep olmuş, sonunda ancak temenni mahiyetli kararlar alınabilmiştir.

Basın ve yayın hizmetlerinde yetişkin ve kaliteli eleman ihtiyacını karşılamak üzere ilk resmî yüksek okul İstanbul Üniversitesi’nde kurulan Ga-

zetecilik Enstitüsü'dür. 1965'te Ankara Siyasal Bilgiler Fakültesi'ne bağlı olarak ikincisi kurulmuş, bunu izleyerek İstanbul'da İktisadî Ticarî İlimler Akademisi'yle, Ankara'daki aynı adı taşıyan Akademiye bağlı Basın-Yayın Yüksek Okulları kurulmuş olup, halen Ankara'da Ankara ve Gazi Üniversiteleri'ne, İstanbul'daki Marmara Üniversitesi'ne bağlı olarak eğitim vermektedirler.

Türkiye'yi çeşitli basın ve yayın vasıtalarıyla tanıtmak, rejimi halka benimsetmek, basın ve yayın mesleği ile ilgili işlerle meşgul olmak üzere, Osmanlı devrindeki Matbuat Umum Müdürlüğü yerine, 1929'da Matbuat ve İstihbarat Müdiriyet-i Umumiyesi kurulmuş, 1931'de kaldırılmış, aynı yıl yeniden Matbuat Umum Müdürlüğü teşkil olunmuştur. 1940'ta bu genel müdürlük Başbakanlık'a bağlanmış, 1943'te adı Basın ve Yayın Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiş, 1963'te Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'na, 1968'de Başbakanlık'a, 1973'te yine Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'na bağlanmıştır. Günümüzde Başbakanlık'a bağlı olarak hizmet vermektedir.

Bir haber alma kurumu olarak tesis olunan Anadolu Ajansı da Cumhuriyet döneminin ilk kuruluşlarından. Son yıllarda Akajans, Anka Ajansı, Türk Haberler Ajansı, Hürriyet Haber Ajansı, İKA Haber Ajansı, Ulusal Basın Ajansı gibi bazı özel ajanslar hizmete girmişlerdir.

Bu dönemin belli başlı gazeteleri arasında *Hürriyet*, *Günaydın*, *Milliyet*, *Cumhuriyet*, *Son Havadis* ve *Tercüman* üzerinde durulabilir. Bu dönemde Türk gazeteciliği özellikle baskı teknikleri bakımından son derecede gelişmiştir.

Yine bu dönem dergileri arasında ilim, fikir, sanat dergisi olarak *Belleten*, *Türk Dili*, *Hisar*, *Türk Yurdu*, *Hayat*, *Hayat-Tarih*, *Türk Edebiyatı*, *Vartlık*, *Gösteri*, *Milliyet Sanat* gibi bazı örnekler üzerinde durulabilir. 1975 yılında Türkiye'de basılan gazete ve dergi sayısı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü rakamlarına göre 2.362'dir. Adı geçen bu müdürlük yurt içinde basılan bütün basma yazı ve resimleri derlemek üzere ve kısaca Derleme Kanunu diye tanınan kanunla 1934 yılında İstanbul'da kurulmuştur. Türkiye'de bibliyografik kontrolü sağlamak üzere önce bu müdürlük tarafından yayımlanan "*Türkiye Bibliyografyası*" halen Millî Kütüphane tarafından hazırlanıp yayımlanmaktadır. Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğü ise Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'ne bağlıdır.

3. Diğer Yayın Araçları:

Yayın araçlarından Sinema, Televizyon, Video ve bir dereceye kadar fotoğraf ve film güzel sanatların bir dalı sayılmakta, özellikle Sinema ye-

dinci sanat diye anılmaktadır. Onun için bunların tarihçeleri üzerinde durulmamıştır. Türkiye’de Radyo ilk defa, Türk Telsiz ve Telefon Şirketi mukavelesine konulan hak ve yetki ile 1927’de İstanbul’da Yeni Postahane’nin üst katında kurulmuş, faaliyete geçip haberleri vermeye başlamıştır. 1928’de Ankara’da bir stüdyo kurulmuş, 1929’da hükümet, adı geçen şirketin bazı haklarını değiştirmiş, İstanbul Radyosu Beyoğlu’nda bir daireye, Ankara Radyosu da 1938’te Ankara Palas’ın alt katına taşınmışlardır. Radyonun yönetimi ise daha 1936 yılında devlete geçmiş, Ankara Radyosu tesisleri 1938’te tamamlanmıştır. İlk resmî program 31 Kasım 1938’de yayımlanmış, 1947’de Ankara Radyosu, Atatürk Bulvarı üstündeki yeni binasına taşınmış, önceleri Basın-Yayın Genel Müdürlüğü’ne bağlı olan radyo idaresi, Türkiye Radyo Televizyon Kurumu’nun kuruluşu üzerine bir daire başkanlığı olarak bu kuruma bağlanmıştır. 1963’te kanunu çıkan, 1964’te yürürlüğe giren T.R.T. tüzel kişiliğe sahip, özerk bir kamu iktisadî kuruluşudur. Türkiye’de ilk defa İstanbul Teknik Üniversite’de deneme yayınlarına başlayan televizyon, Ankara’da 1968’de hizmete girmiş, önceki haftada üç gün yayın yapmış, sonra yayınlarını her gün yapar bir duruma gelmiştir, halen günlük programlarını saat olarak da artırarak hizmetlerine devam etmektedir.

Mikrofilm ve mikrofiş kütüphane malzemeleri olarak kullanılmakta, halen mikrofilm arşivi bulunan kütüphanelerimizden Millî Kütüphane ile Süleymaniye Kütüphanesi’nde mikrofilm laboratuvarları vardır. Mikrofiş koleksiyonu son yıllarda Millî Kütüphane’de toplanmaya başlamış, mikrofilm laboratuvarı mikrofiş çekip çoğaltacak şekilde geliştirilmiştir.

Bildiri, broşür, afişler, resim, fotoğraf ve grafikler kütüphane materyali olarak kütüphanelerde toplanmakta olup, henüz millî band, plâk ve kaset arşivinin oluşturulması mümkün olmamıştır.

4. Kütüphaneler:

Kitap, süreli ve sürekli yayınların, broşür, afiş, grafik, fotoğraf, bir dereceye kadar da kaset, band, plâk, nota, mikrofilm ve mikrofişlerin korunma ve hizmete sunulma kurumları olan kütüphaneler, Türkiye’de Selçuklulardan Ondokuzuncu yüzyılın sonlarına kadar vakıf kuruluşlar olarak hizmet vermişlerdir. Devlet tarafından kurulan ilk kütüphane 1754’te temeli atılan Galatasaray Lisesi Kütüphanesi’dir. Bunu İstanbul’da Kara ve Deniz Mühendishanelerinde yani Mühendishane-i Berrî ve Bahrî-i Hümayunlar’da kurulan kütüphaneler izlemiş, 1839’da Mekteb-i Maarif-i Adliye, 1882’de Bayazıt Umumî (=şimdiki Bayazıt Devlet) Kütüphanesi,

1902'de Âsâr-ı Atika Müzesi Kütüphanesi, sonra da İstanbul Darü'l-Fünun ve Darü'l-Muallimin Kütüphaneleri kurulmuştur. Cumhuriyet dönemine kadar bir kısmı Evkaf Nezareti'ne, bir kısmı da Maarif Nezaretine bağlı olarak çalışan kütüphaneler, 1924'te Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulüyle Millî Eğitim Bakanlığı'na devrolunmuşlar ve Hars Dairesine bağlı Kütüphaneler Şube Müdürlüğü'nce yönetilmeye başlamışlardır. 1925'te Tekke, Zaviye ve Türbelerin Seddine, Türbedarlıklarla Bir Takım Ünvanların Men' ve İlgasına Dair Kanun'la bu kuruluşlardaki kütüphaneler de Millî Eğitim Bakanlığı'na o vakitki adıyla Maarif Vekaleti'ne bağlanırlar. Bu sırada 45 ilde, 366 ilçede kütüphane bulunmaktaydı. Bunlardan bir kısmı özel idarelerce yönetilip, Millî Kütüphane veya Şehir Kütüphanesi diye adlandırılıyorlar, bir kısmı da belediyelere bağlı bulunuyorlardı. 1926'da İstanbul dışındaki kütüphanelerden bir kısmı birleştirilmiş, kütüphane sayısı 62'ye inmiş, 1927'de yeni açılan kütüphanelerle bu sayı 100'e ulaşmıştır. Bu yıllarda her okulda bir kütüphane kurulmasını âmir maddeler okul yönetmeliklerinde yer almaya başlar. 1929'da Kütüphaneler Müdürlüğü kurulur. Cumhuriyetin 10. yıldönümünde yapılması düşünülen Türk Millî Kütüphanesi'nin temel atma projesi gerçekleştirilemez. 1935'te bir kitap hazinesi olan yazma eserlerimizi tasnif için İstanbul'da Kütüphaneleri Tasnif Komisyonu kurulur. 1943'te İstanbul Kütüphaneleri Yazma Eserler Katalogları yayımlanmaya başlar.

1946'da Ankara'da Millî Kütüphane'nin kuruluş hazırlıklarına girilir, bir kulüp binasından adapte edilen ilk binasında Millî Kütüphane 16 Ağustos 1948 günü hizmete açılır. 1950'de Millî Kütüphane Kuruluş Kanunu kabul olunur.

Bu yıllarda halk kütüphanelerinin sayılarında, koleksiyonların birleştirilmesi sebebiyle bazı iniş ve çıkışlar olmaktadır. 1932'de 85 olan halk kütüphanesi sayısı, 1934'te 113'e yükselmiş, 1939'da 81'e inmiş, 1943'te 85'e çıkmıştır. Bu yıllarda halkevlerinde oluşturulan kitaplıklar, okuyucuya halk kütüphanelerinin sayıca azlıklarını hissettirmemektedir.

Bu yılların kütüphane istatistiklerine bakılınca koleksiyonlardaki eser sayısı hep yükselirken, bütçelerde ve okuyucu sayılarında artış ve eksilişler görülmektedir.

1946'da üniversite, fakülte ve seminer kütüphaneleri, Üniversiteler Kanunu'nun yürürlüğe girişi üzerine, Millî Eğitim Bakanlığı'ndan ayrılmıştır. Bu kütüphaneler arasında İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nden başka bu üniversitenin fakülte kütüphaneleri, Türkiyat Enstitüsü Kütüphanesi,

Ankara'da Ziraat Fakültesi, Hukuk Fakültesi ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakülteleri kütüphaneleriyle, seminer kütüphaneleri özel koleksiyonlarıyla dikkati çekerler.

1950'de ilk çocuk kütüphanemiz açılır, 1951'de Amerikalı bir kütüphanecilik uzmanı Dr. Thomson Türkiye Kütüphanelerini Geliştirme Raporunu hazırlar. 1952'de Millî Kütüphane'de Türkiye'nin ilk dökümantasyon ve ilmî enformasyon merkezi olan Bibliyografya Enstitüsü kurulur. *Türkiye Bibliyografyası, Türkiye Makaleler Bibliyografyası* adlı millî bibliyografyalar bu Enstitüde yayımlanır. Bu Enstitü kütüphaneler arası işbirliği merkezi olarak kitap ve doküman iaresi ve kitap mübadelesi konularında yurtdışındaki kütüphanelerle bağlantı kurar.

1958'de Çocuk Kütüphaneleri Yönetmeliği, 1959'da Okul Kütüphaneleri Yönetmeliği ile Halk İare Servisi Yönetmeliği çıkarılmıştır.

1950'de 88 olan halk kütüphanesi sayısı, 1960'da 160'a yükselir. Bu yıl Kütüphaneler Genel Müdürlüğü kurulmuştur. 1961'de VII. Millî Eğitim Şurası'na hazırlık için kurulan komitelerden Kütüphaneler Komitesi Raporu Şura'da tartışılmış, kütüphanelerin gelişiminde bir süre bu rapor-da yeralan teklifler uygulanmıştır.

1965'te Millî Kütüphane de genel müdürlük haline getirilir. 1965 yılında 262'ye ulaşan halk kütüphanesi sayısı 1975'te 379'a, çocuk kütüphanesi sayısı ise 295'e yükselmiştir.

1971'de Millî Kütüphane, Kültür Bakanlığı'na bağlanmış, Kütüphaneler Genel Müdürlüğü Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde kalmıştır. 1974'te her iki kuruluş da Kültür Bakanlığı'na bağlanmışlar, 1978'de Millî Kütüphane'ye Kütüphaneler Genel Müdürlüğü bünyesinde yer verilmiş, iki teşkilât 1980'de ayrılmış, Millî Kütüphane 1984'te müstakil Başkanlık haline getirilmiş, bu arada 1983'te yapımı biten yeni kütüphane binasına yerleşmiştir. Bu sırada Millî Kütüphane'deki kitap sayısı 635.957, süreli yayın cilt sayısı 200.610, yazma eser sayısı 6311, harita 6093, mikrofilm 9340 makaradır.

1980'de Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'ne bağlı 636 halk ve çocuk kütüphanesinde toplam kitap sayısı 5.122.847'dir.

1978 yılında Kütüphaneler Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Türkiye Yazmaları Toplu Katalog Merkezi çalışmalarını sürdürmekte olup, Adana, Adıyaman, Antalya, Giresun kütüphanelerindeki yazmaların kataloglarıyla Ankara ve İstanbul'daki birkaç küçük koleksiyonun keza katalogları basılmıştır.

c. Basın-Yayın ve Kitap unsurunun tarih boyunca ve bugünkü yabancı kültürlerle karşılaştırılması, yabancı kültürlerle etkileri ve diğer kültürlerden aldığı etkiler:

Tanzimat'a kadar süren dönemde kitabın iç düzeninde, müşterek İslâm medeniyeti kitap düzeni görülür. Bu hususta karşılıklı etkileşme söz konusudur. Ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında kitap düzeninde, önceleri dış yapı olarak, daha sonraları muhtevayı da içine alarak Batı etkisi başlar. Çağdaş kitap düzeni, günümüze kadar Batı'nın kitap düzeni paralelinde gelişmiştir.

Yayında ve basında ilk büyük etki Fransa'dan gelmiştir. Hatta 1912'de Djivelegian "*Le regime de la Presse en Turquie Comparaison avec le Regime Français*" adlı kitabını yayımlamış, Türkiye'de basın rejimi ile Fransa'daki basın rejimleri arasında bulunan bağlantıyı incelemiştir. Basımevi tekniklerinden basın kanunlarının düzen ve hükümlerine kadar basınıımızda Fransız etkisi görülür.

Daha sonra basın teknolojisine bir süre Alman, daha sonra Amerikan, son yıllarda da Japon teknolojisi hâkim olmuş gibidir.

Türkiye'de "*Takvim-i Vekayi*"den önce ilk resmî gazete "*Moniteur Ottoman*"ı bir Fransız, 1840'ta "*Ceride-i Havadis*"ı ve 1864'te "*Ruzname-i Ceride-i Havadis*"i baba oğul iki İngiliz çıkarmışlardır. İlk gazetecimiz Şinasi ise tahsilini Fransa'da yapmıştır.1866'da çıkmaya başlayan Ali Suavi'nin "*Muhbir*" adlı gazetesinin sermayesini veren Filip adlı bir yabancıdır. Basında kısa süreli İngiliz ve kısmen Alman basınıının etkisi görülmekle beraber, hatta Cumhuriyet'in ilk döneminde bile Türk basınıında Fransız etkisi devam etmiş, 1950'den sonra Amerikan etkisi daha artmıştır.

Türk basını, aynı imparatorluk sınırları içindeyken Balkan ülkelerinde ve Arap memleketleri basınıında bir dereceye kadar etkili olmuştur. Ancak meselâ Beyrut basın ve yayın hayatında Fransızların ve Amerikan misyonerlerinin etkili olduğu, bu şehirde basılan eserlerin ve süreli yayınların düzeninden anlaşılmaktadır.

Resimli ve çizgili romanlar yine Batı'dan gelmişlerdir, gazeteciliğimizde magazin türü gazeteler de yine son yıllarda Batı'dan alınmış örneklerdir. Bu arada müstehcen ve zararlı yayınlar için de aynı kaynağı göstermek mümkündür.

Bir karşılaştırmaya yardımcı olmak üzere son yıllarda bazı Batı ve Doğu ülkelerinde yayımlanmış kitap, gazete ve dergi gibi yayınların sayı olarak durumları şöyledir:

Ülke	Kitap	Gazete	Dergi v.b.	Yayınevi (başlıca)
Amerika B.D.	76976	9181	59609	280
Afganistan	415	13	—	11
Avustralya	2358	533	3534	60
Avusturya	6736	—	—	39
Belçika	8056	28	10808	55
Brezilya	19179	1371	2419	51
Bulgaristan	4924	48	1662	17
Çekoslovakya	9574	139	932	50
Çin	31602	277	3100	18
Danimarka	9460	57	—	86
Dem. Almanya	6175	71	1178	76
Fed. Almanya	58489	408	6572	850
Fransa	37576	616	—	91
Hindistan	10649	6888	19937	83
Hollanda	13324	199	—	77
İngiltere	50981	1145	—	141
İran	4835	53	180	17
İspanya	32138	104	—	117
İsrail	1892	88	1100	37
İsveç	8036	186	—	39
İtalya	13718	493	8265	110
Japonya	42977	194	1971	42
		(Günlük)		
Kore Cumhuriyeti	35512	27	—	23
		(Günlük)		
Macaristan	8469	113	896	20
Mısır	457	35	204	32
Pakistan	1600	442	1262	46
Romanya	6702	60	—	26
S.S.C.B.	94735	8591	5470	236
Yugoslavya	10931	2991	1408	43

Türkiye'de 1975 - 1984 yıllarında konulara göre kitap yayımı

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984
Genel Konular	521	422	655	509	538	1051	946	1054	1170	1183
Felsefe	89	95	70	60	84	130	78	99	86	91
Din	277	268	326	270	252	563	348	334	509	440
Sosyal Bilgiler	2042	1879	2059	2559	1559	2295	1406	1481	1664	1488
Dilbilim	108	122	120	100	75	185	145	165	137	164
Kuramsal Bilimler	856	873	892	657	675	1024	944	1151	1195	1113
Güzel Sanatlar (Eğ- lence, spor, turizm)	206	238	214	170	152	240	197	164	199	294
Edebiyat	991	939	821	698	641	1226	896	1137	1257	1078
Tarih-Çoğrafya Biyografya	253	234	197	166	268	387	356	310	318	349
Toplam	5573	5382	5688	5445	4460	7417	5541	6116	6819	6434

Bu sayılar *Türkiye Bibliyografyası*'ndan alınmıştır.

Sayıcı en çok yayımın yapıldığı yıllardan biri olan ve Cumhuriyetin 50. Yıldönümüne rastlayan 1973'te Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu'na göre derlenen kitap sayısı 6690, yeni yayımlanmaya başlayan gazete sayısı 207, yeni yayımlanan dergi ve yıllık sayısı 385'tir. 1975 yılında çıkmakta olan gazete 1110, dergi sayısı 1252'dir.

Görüldüğü üzere bu rakamlar ileri ülkeler yayın sayısına göre çok düşüktür.

d. Bugünkü Durum:

Türkiye'de kitap yayıncılığı istenen ölçüde gelişmemektedir. Bunda kâğıt fiyatlarına sık sık yapılan zamların etkisi büyük olmakta, ayrıca bası ücretlerinde de yükselmeler görülmektedir. Az okuyan bir toplum ola-

rak kitap satışları durgun geçmekte, bu da kitap yayımında artışı önlemektedir. Basılan kitaplar özellikle kâğıt kalitesi bakımından çoğunlukla iyi değildir, ikinci ve üçüncü hamur kâğıda baskı yapılmakta, muhteva bakımından çok değerli bazı eserler, baskı kötülüğünden gerekli itibarı görememektedir. Sanat yönünden, baskı tekniği bakımından kaliteli kitabın sayısı oldukça azdır. Eserlerin muhteva bakımından analiz ve değerlendirmeleri yapılamamıştır.

Türkiye’de 1983’te 7180, 1984’te 7224, 1985’te 6741 kitap ve broşür basılmıştır. Çıkan süreli yayınların toplam sayıları ise 1983’te 2487, 1984’te 2635, 1985’te 2568’dir.

1985 yılı kitaplarının konulara göre ayrımı şöyledir:

Genel konular	818	Kuramsal bilimler	212
Felsefe, ahlâk	105	Uygulamalı bilimler	1069
Din	612	Güzel sanatlar, spor, turizm	201
Toplumbilimleri	1744	Edebiyat	1218
Dil	294	Tarih, coğrafya, biyografya	468

1985’te Türkiye’deki basımevi sayısı 3811’dir.

1986’da Millî Kütüphane’ye gelen süreli yayınların ayrımı:

Gazeteler		Dergiler	
Günlük	532	Haftalık	174
Haftada iki	6	Onbeş günlük	36
Haftada üç	4	Aylık	753
Haftalık	275	İki aylık	74
Onbeş günlük	36	Üç aylık	181
Aylık	127	Dört aylık	32
Üç aylık	4	Altı aylık	55
Altı aylık	4	Yıllık	149
Süresi belirsiz	47	Süresi belirsiz	243
Toplam :	1097	+	1758 = 2855

1986 Haziranında günlük satışı 50.000 in üzerinde olan gazetelerin net satışları ve fiyatları şöyledir :

Hürriyet	588.490	(100 TL.)
Sabah	553.528	(80 TL.)
Milliyet	255.390	(100 TL.)
Tan	291.760	(50 TL.)
Günaydın	220.595	(100 TL.)
Güneş	195.613	(100 TL.)
Tercüman	187.846	(100 TL.)
Türkiye	161.399	(100 TL.)
Bulvar	136.938	(60 TL.)
Cumhuriyet	111.687	(120 TL.)
Yeni Asır	67.172	(100 TL.)

Ülkemizde bin kişiye ortalama 55 gazete düşmektedir, Japonya'da ise bu oran bin kişiye 569'dur. Batı ülkelerinde iki veya üç kişiye bir gazete düşerken, ülkemizde yaklaşık 20 kişiye bir gazete düşmektedir. Ülkemiz gazetelerinin net satışında on yıldan beri önemli bir değişiklik görülmemektedir. Halbuki okuma-yazma bilenlerin sayısında devamlı artış vardır. Ayrıca gazeteler satışlarını arttırmak için, okuyucuya armağan dağıtımı gibi çeşitli tedbirler de almaktadırlar.

Kitle haberleşme araçlarının üretimi öncelikle bir kültür olayı ve içinde bulunduğumuz dönem de "Kitle Haberleşme Çağı" sayılmaktadır. Bu araçlardan bazıları şuurlu veya şuursuzca tesiri altına aldığı milletimiz fertlerinin temel değerlerini değiştirip onlara yeni bir kimlik kazandırmakta, bazen değer yargılarının bozulduğu da görülmektedir. Yirminci yüzyılın ikinci yarısındaki maddî kalkınma, hızlı sanayileşme ve şehirleşme, basılı, sesli, görüntülü araçların gelişip yayılması, özellikle radyo ve televizyonun yayın süreçlerinin ve verici güçlerinin artışı basın ve kitap aleyhine olmakta, gençliğin okuma alışkanlığı kazanmalarını bir dereceye kadar engellemektedir.

Okuma alışkanlığının azalması kütüphanelere karşı ilgiyi de olumsuz yönde etkilemektedir. Özellikle halk kütüphaneleri yaz aylarında pek az okuyucu bulmakta, bu tür kütüphanelerimize daha çok öğrenciler derslerini, ödevlerini hazırlamak için gitmektedirler.

1985 yılında toplam 664 halk kütüphanesinden yararlanan okuyucu sayısı 14.895.904, bu kütüphanelerde mevcut kitap sayısı 6.422.463 ve personel sayısı 2909'dur. Aynı yıl içinde 114 çocuk kütüphanesindeki 448.618 kitaptan 1.792.738 çocuk yararlanmıştır. Bu kütüphanelerdeki personel sayısı 215'tir.

Millî Kütüphane'ye 1986 yıl sonu itibarıyla bir senede Derleme Kanunu'nu uyarınca 6411, satınalma 469, bağış 8927, mübadele yoluyla 12.034 ve toplam olarak 27.841 kitap gelmiş, kütüphanedeki kataloglanmış kitap sayısı 732.806 ya yükselmiştir. Gazete ve dergi cilt sayısı 204.245, el-yazması kitap sayısı 7821, harita sayısı 6642, atlas 396, plak 1816, nota 6573, tablo 865, afiş 38811, pul 6117, heykel 11, gazete küpürü 56.410, mikrofilm 9624 makaradır. Kütüphanedeki mikrofişlerin istatistiği yapılmamıştır. Bir yıl içinde kütüphaneden yararlanan okuyucu sayısı 215.726, yararlandıkları kitap 115.652, süreli yayın 18.222 cilttir. Bir önceki yıla göre 20.220 kişilik bir okuyucu artışı vardır. Personel sayısı 188'dir.

Üniversitelerdeki kütüphaneler hakkında elimizde istatistikî bilgi yoktur. Y.Ö.K.'nin kuruluşundan sonra her üniversitedeki fakülte ve seminer kütüphanesinin yönetimi bir daire başkanlığına bağlı olarak yürütülmeye başlanmış, mümkün olduğu kadarıyla her fakülte ve üniversitede mevcut seminer kütüphaneleri bir merkezî kütüphanede birleştirilmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda Y.Ö.K.'nin bünyesinde 14.000 süreli yayına abone bir dokümantasyon merkezi kurulmuş, gerek bu merkez, gerekse Ege Üniversitesi yurt dışı kütüphanelerle bilgisayardan yararlanarak bilgi akımını kurmuştur.

Millî Kütüphane ise koleksiyonunu bilgisayara yüklemek üzere gerekli tesisi kurmuş bulunmaktadır. Ancak personel sağlanamadığından çalışmaya başlanamamıştır.

Türkiye'de resmî daire kütüphaneleriyle özel araştırma kurum kütüphaneleri genellikle büyük bir gayretle kurulmakta, buldukları binalarda bir yere ihtiyaç duyulunca ilk boşaltılan mekân kitaplık odası olmaktadır. Bazan koleksiyon tasfiye edilmekte, bir kısım eserler de okunuyor diye Seka'ya gönderilmektedir. Gerek tasfiye edilen, gerekse kaybolan kitaplar Millî Kütüphane'de mevcut Türkiye Toplu Kataloğu'nun sağlıklı yürütülmesini engellemektedir.

2. AMAÇ VE GELİŞME YÖNÜ:

a. Diğer millî kültür unsurları arasındaki yeri ve değeri, karşılıklı etkileri:

Kitap ve süreli yayınlar muhteva ve işledikleri konular bakımından bütün kültür unsurlarıyla ilgilidir. Çünkü diğer bütün kültür unsurlarının sözden, deneyden yazıya geçirilmiş, sonra da elle veya baskı tekniklerinden biriyle çoğaltılıp yayımlanmış şekli olan kitap, süreli veya sürekli yayınlar bu unsurları kendinde birleştiren ve toplayan, aynı zamanda sonsuz dek muhafaza eden vazgeçilmez bir kültür unsuru olarak görülür. Kısaca basın, yayın ve kitabın diğer bütün kültür unsurlarını zabt ve muhafaza etme, yayma ve tanıtmaya gibi çok gerekli görevleri vardır. Diğer bütün kültür unsurları da kitapla ve diğer basın ve yayın araçlarıyla sıkı sıkıya bağlantılıdır. Denilebilir ki, bu unsurlar olmasa kitap, basın ve yayın da olmazdı. Bu bakımdan basın-yayın ve kitabın diğer kültür unsurları arasında çok gerekli ve önemli bir yeri vardır.

Ayrıca cilt, tezhip ve minyatür, hat gibi kitap sanatları, Türk süsleme sanatlarının birer dalı olarak güzel sanatlar arasında yer alırlar.

Basın, yayın ve kitap, baskı ve yayın teknikleri bakımından elektronik teknolojisiyle de yakından ilgilidir. Bu üç unsur teknolojik gelişmelerin tesbiti bakımından gereklidirler, özellikle baskı teknik ve teknolojisinin ilerlemesi, kitap ve süreli yayınların gelişmesini de sağlamaktadır.

Kitabın gelişmesi ise diğer bütün kültür unsurlarını gelişme bakımından olumlu yönde etkilemektedir.

b. Basın, yayın ve kitabın gelecekte alması gereken şekil, amaç ve gelişme yönü:

Basın, yayın ve kitaba gelecekte verilecek şekil, tayin olunacak amaç ve yön, basın hürriyetine baskı yapılıyor, itirazları ile karşılaşabilecektir. Bu bakımdan basın, yayın ve kitabın ideal şeklinin, amacının ve gelişme yönünün tesbiti çok dikkatle hareket edilmesi gerekli bir husustur. Herhalde basın, yayın ve kitabın gelecekte alması gereken şekil, dış yapı olarak gelişmiş ülkelerdeki benzerleriyle eşdeğerde ve hatta daha üstün bir biçimde olmasıdır. Dış yapıda görüntü, daha güzel, daha estetik, özellikle kitapta insana okuma zevki kazandıracak bir baskı tekniğinin olması şarttır.

Basında doğru ve güvenilir kaynaktan doğru ve güvenilir haber, haberde açıklık ve gerçeklik, ferdin, devlet ve milletin zararına olmayan, aksine bunların menfaatini gözeten, kişi, grup veya kitleyi incitmeyen, yıpratmayan, kasıtlı olarak hedef almayan bir üslûbun, milletçe rahat anlaşılır doğru ve güzel Türkçenin benimsendiği, ilgi çeken, Atatürk ilkeleri doğrultusunda, Millî Kültür politika ve görüşüne uygun, Basın Ahlâk Yasası'na, millî örf ve değerlere saygılı, gelişmeye açık bir şekil esastır.

Basın-yayın ve kitapta, bütün millet fertlerini asgarî müştereklerde birleştirecek, eğitici, öğretici, geliştirici, Atatürk ilkeleri doğrultusunda hoşgörüyü yönlendirici, millet bütünlüğünü, memleket huzurunu sağlayacak **MİLLÎ ORTAK ESER** vermek amaç alınmalıdır.

Basın ve yayın teknolojisinde teknoloji ithali değil, ihracı amaç olmalıdır. Bu da ancak teknolojinin ülkede yaratılması, geliştirilmesiyle mümkün olabilecektir.

Millî Kültürü geliştirici, ilerlemeye açık, millî değerleri bozmayan, taklitten uzak bir yön ideal olmalıdır.

Aslında bu araçların hedef aldığı kişiler, gruplar ve kitleler vardır. İnsan her yerde, her zaman bunların etkisi altındadır. Ancak bu araçlar Millî Kültürü yaymak, tanıtmak, gelecek nesil ve çağlara ulaştırmak, yozlaştırıcı yabancı etkilere karşı bozulmadan korumak, yaşamak, yaşatmak, sevdirmek, millete ve insanlığa mal etmek mecburiyetindedirler. Basın, yayın ve kitap, unutulmaması gereken bir husustur ki, Millî Kültür ile entelektüel kültür arasındaki dengeyi sağlayacak en hassas terazidir. Dengenin bozulmaması için, hassasiyetin daima canlı ve uyanık olması gerekmektedir. Bunların verecekleri bilgiyi ve ilmi, millî huzur ve birliği bozmadan, siyasette ölçülü, doktrin, kışkırtıcılık, bölücülük ve düşmanlık karıştırılmadan sistemli, duyarlı, doyurucu ve objektif bir şekilde okuyucu ve seyirciye ulaştırmaları gerekir.

Vatandaşın, gencin, çocuğun Millî Kültür politikası yönünde yetişip gelişmesinde, okuma ve sanat zevkinin geliştirilmesinde, boş zamanların değerlendirilmesinde, dış dünyayı tanıma, fikir ufku genişletme, ilmî ve teknolojik gelişmeleri öğrenme, Millî Kültür unsurlarını dış dünyaya açma ve tanıtmaya çabalarında bu araçlar için millî ortak değerlerle millet ve memleket menfaatleri daima ön plânda dikkate alınmalıdır.

Kütüphanelerimize gelecekte verilecek şekil ise, her yaşta ve her düzeyde vatandaşın gelip zevkle okuyup yararlanacağı, araştırmasını yapı-

cağı, zengin ve düzenli koleksiyonlarla yetişmiş, yetkili ve yeter sayıda personel kadrosuyla, kütüphane teknolojisinin gelişmiş araç ve gereçleriyle donatılmış bir kütüphane sisteminin ülkemizde kurulmasıdır. Bu sistemde kütüphaneler birbirlerine bilgisayar teknolojilerinden de yararlanarak kitap ve diğer doküman ödünç verme ve değişimi ile bilgi akım ağının örülmesi esas alınmalıdır.

Amaç, çağdaş kütüphanecilik teknolojisine sahip Türk kütüphanelerinin ilerlemiş ülkelerdeki benzerlerinin düzeyine ve bu düzeyin üstüne çıkması, bilim ve araştırma kütüphanelerimizin dünya kütüphaneleri bilgi akımı ağında hem verici, hem de alıcı olarak yerini bulması olacaktır. Tabii bu tür kütüphanelerin yurt dışında yayılmaları da idealdir.

3. BASIN-YAYIN VE KİTAP ALANINDA YAPILACAK İŞLER (TEDBİRLER):

3.1. Tespit:

Basında:

a. Sayıca az dahi olsa, sansasyon yaratmak için haberin doğru ve gerçek olup olmadığı araştırılmadan kamuoyuna sunulması,

b. Memleket huzurunun, millet birliğinin, devlet itibarının sarsılacağı düşünülmenden verilecek bilgi, haber ve yazılar basının kendi kendini kontrol sisteminin henüz kurulmamış oluşu,

c. Renkli ve eğlendirici basında, fikir ve sanat gazeteciliğinin arka plâna itilmesi,

ç. Basın Ahlâk Yasasının geçerliliğini kaybetmesi,

d. Zararlı ve müstehcen yayınlara karşı bazan en ciddî basın organlarının bile, basın özgürlüğünü ileri sürerek, alınan tedbirlere karşı çıkmaları, hatta konuyu karikatürize edip alaya almaları,

e. Kâğıtların giderek pahalılaşması,

f. Gazete ve dergi fiyatlarının artması,

g. Süreli yayınların dağıtım sorunu,

h. İstenen vasıfta yetişmiş basın mensubunun sayıca azlığı,

ı. Basın ve basın tarihiyle ilgili eserlerin sayıca azlığı yakın geçmişle ilgili bilgiler için yetersizliği,

i. Gazetelerin ve 1952 öncesi dergilerin konu ve kavram bakımından analizlerinin yapılmamış olması.

Yayın ve kitap konusunda da bu sorunların pekçoğu geçerlidir.

Ayrıca:

- a. Okuma zevkinin ve alışkanlığının giderek azalması,
- b. Radyo ve özellikle televizyonun eğlendirici vasfının kitap ve diğer basılı yayın araçları aleyhine işlemesi,
- c. Kitap ve diğer yayınların giderek pahalalanmaları sonucu satışlarının azalması,
- ç. Yurt dışında pekaz yayınıımızın alıcı bulması,
- d. Özellikle yüksek öğretim kuruluşlarında hazırlanmış pekçok ilmi değeri olan, araştırma mahsulü eserlerin basım ve yayın imkânı bulamayışları,
- e. Millî kültür değerlerimizin ve kitaplarımızın diğer yayın araçlarında gereği kadar kaynak olarak kullanılıp tanıtılmamaları,
- f. Yabancı yayınlardan bazılarının gerekli dikkat ve itinayla seçilmeden, küçük de olsa vereceği zarara bakılmadan dilimize çevrilip yayımlanmaları,
- g. Ülkelerinde bile kültürün bozulmasına yol açtıkları için tenkit edilen ve eğitici, öğretici, yetiştirici hiçbir değeri olmayan bazı yabancı piyasa dizilerinin dilimize çevrilip yayımlanmaları,
- h. Kitap baskı kalitesinin, istisnalara rağmen, bozulması,
- ı. Basımevi personelinin çoğunlukla sağlığa zararlı işyerlerinde çalışmaları, sosyal güvenlik durumları.

Kütüphanelerle ilgili tesbitler:

- a. Kütüphanelerin fonksiyonlarının kamuoyunca yeteri kadar bilinmemesi,
- b. Kütüphane koleksiyonlarının yeterli olmayışı,
- c. Kütüphaneler için gerekli materyal satınalma ödeneğinin ayrılamamış oluşu,
- ç. Yurtdışı kitap fiyatlarının olağanüstü yüksekliği sebebiyle dış yayınların gereği gibi izlenememesi,

d. Halk ve çocuk kütüphanelerinin yurtiçinde gereği kadar yaygın olamayışları,

e. Yeteri sayıda meslekten yetişme personelin bulunmayışı, genellikle bu kuruluşların daha çok orta öğrenim görmüş sayıca az personelle yürütülmeye çalışılması sonucu başarıya ulaşamamaları,

f. Giderek teknolojiyle yakından ilgili bir meslek olan kütüphanecilik hizmetinin genel hizmetler arasında sayılmaları sonucu personelin maaş ve yan ödemelerinde yaptıkları hizmetin karşılığını alamamaları,

g. Kütüphane binalarının veya kütüphaneye ayrılan mekânların çoğunlukla yetersizliği ve istenen evsafa olmayışı,

h. Kütüphane araç ve gereçlerinin yeterli olmaması,

ı. Kataloglama ve sınıflandırma kurallarındaki çeşitlilik,

i. Derleme Yasası'ndaki boşluklar yüzünden yurtiçinde basılan bütün eserlerin derlenememesi,

j. Standart kitap ve süreli yayın numaralarının verilmesindeki gecikme,

k. Kütüphane istatistiklerinin doğruluğu meselesi.

3.2. Koruma Tedbirleri:

a. Millî Kültür değerlerinden nadir basma ve yazma kitap ve süreli yayınları gelecek nesillere aktarabilmek için bakım ve korumalarını yapacak patoloji laboratuvarlarının sayıca artırılmaları,

b. Bu tür eserlerin korumalarını sağlamak üzere mikrofilm veya mikrofişlerinin çekilip okuyucu isteğinin bunlarla karşılanması,

c. Yazar ve yayıncı haklarını koruyacak tedbirler alınmıştır, bunların geliştirilip yaygınlaştırılması,

ç. Her türlü zararlı yayına karşı ferdi, çocuğu, gençliği ve özellikle aileyi koruyucu yayınların geliştirilmesi,

d. İdeolojik yayınlara karşı bunların etkisini azaltacak karşı ve koruyucu yayınların yapılması,

e. Türkiye aleyhindeki dış yayınlara karşı yabancı dillerde yapılacak yayınların sayıca artırılması ve özellikle yurtdışına yayımlanması,

f. Kütüphane materyali yanında her türlü ses bandı, plâk, film ve benzeri malzemeyi sağlıkla koruyup saklayacak arşivlerin kurulması,

g. Kültür değerlerini korumayı öğretecek yayınların yapılması,

h. Okuyucunun korunması için devletin ucuz kitabı destekleyecek tedbirler alması, gibi çareler düşünülebilir.

3.3. *Yayma ve Tanıtma Tedbirleri:*

a. Millî ortak kültür değerlerini yurtiçi ve yurtdışında tanıtacak yayın sayısı artırılmalı ve bu yayınlar tanıtılıp yayılmalıdır.

b. Türk kitap ve süreli yayınları için dış pazarlar aranmalı, kitap fuarlarına kitap satışı yapabilecek ekiplerle katılınmalıdır.

c. Radyo yayınlarının yurtdışında rahatça dinlenebilir bir hale getirilmesi yanında “Türkiye’nin Sesi” daha da güçlendirilmelidir.

ç. Türk kültürüyle birlikte Türkiye’nin dünyada siyasî, ekonomik, toplumsal yönden tanıtılması, turizm açısından durumunun ve gelişmesinin duyurulması için renkli çekici broşürler, fotoğraf, renkli slayd ve film şeritleri yanında radyo ve televizyon yayınları ve video bantları ile de etkili bir tanıtım yapılabilir.

d. Sanat, bilim, kültür eserlerimiz ve teknoloji ürünlerimiz bir kurulca seçilip, bunlar, kitap, broşür, afiş, fotoğraf, film, kaset, televizyon dizisi, video bant, sergi, fuar, şenlik, konser, oyun ve benzeri yol ve araçlarla tanıtılmalı ve hazırlanan bu araçlar yayılmalıdır.

e. Yabancı bilim adamları, sanatçılar ve yazarlar tarafından yazılmış Türkiye’yi ve Türkleri tanıtır, sevdiren ve millî kültürümüze yararlı olacak yazılı, basılmış, sesli, sözlü ve görüntülü eserler de aynı şekilde değerlendirilmelidir.

f. Millî sanatlarımızı, büyük eserleri, sanat, bilim ve kültür kurumlarımızı, tarihimizin her alanda yetişmiş büyük kişilerini, millî mefahirle ilgili tarihî olayları tanıtacak yıllık şenlikler, kongreler ve benzeri milletlerarası toplantılar düzenlenmeli, eski Türk kültür merkezlerinin tanıtımı da aynı yöntemle yapılmalıdır.

g. Türk edebiyatının belli başlı eserleri de radyo ve televizyona uyacak şekilde senaryo haline getirilip, film, oyun, piyes, radyo ve televizyon dizileri yapılarak yurtdışına yayma imkânları geliştirilmeli, bu arada

Türkiye dışındaki vatandaşlarımız ve yurdumuzun dışında yaşayan Türkler de düşünölmelidir.

3.4. Araştırma ve Geliştirme Tedbirleri:

a. Basın-Yayın ve Kitap konusunda başlıca derleme ve araştırma merkezi olan Milli Kütüphane ve Bibliyografya Merkezi'yle diğer araştırma ve üniversite kütüphaneleri ve arşivler önemle üzerinde durulup geliştirilecek kuruluşlar olmalı, bu kuruluşlara canlılık kazandırılmalıdır.

b. Basın-Yayın ve Kitap konusunda çalışan yazar, sanatçı ve diğer yayıncı ve gazetecileri, onların eserlerini değerlendirmek için kültür ve sanat ödülleri tesis edilmelidir.

c. Gençlerin basın-yayın alanında yapacakları çalışmaları teşvik için projeler hazırlanmalı, çalışmaların yayımlanması için gerekli malî imkân sağlanmalıdır.

ç. Basın-yayın teknolojisinin dışarıdan ithali yerine bu konuda yurtiçinde çalışan bilim adamlarını, daha ileri teknolojiyi icat etmeleri için teşvik ödülleri ve büyük armağanlar konulmalıdır.

d. Türk tarihinin önemli olaylarını, kişilerini ve büyük kültür ve sanat eserlerini tanıtan araştırma sahipleri de ödüllendirilmelidir.

e. Ülkemiz üniversite ve araştırma kütüphaneleri arasında bilgi akımını sağlayacak ve hızlandıracak tesisler kurulmalı ve kuruluşlar gerekli elemanla desteklenmelidir.

f. Yurtiçi, yurtdışı kütüphaneler arası kitap değişimini geliştirecek bir sistem tesbit edilip ve uygulanmalıdır.

3.5. Eğitim Tedbirleri:

a. Yayın ve basın alanlarında istenilen verimin alınabilmesi için yapım ve yönetim işlerinde kültürlü, bilgili, şuurlu ve sorumluluğunu bilen personelin yetiştirilmesi ve bunların yeterli sayıya ulaştırılması için burslar, dış ölkelerde bilgi ve görgü artırma, araştırma imkânları bulunmalıdır.

b. Kütüphanelerde çalışan personelin yetişmesi için de lisans-üstü eğitim imkânları, yurtiçi ve yurtdışı burslar, bilgi ve görgü arttırmak için yurtdışı gezileri sağlanmalıdır.

c. Basın-yayın ve kitap alanında ve kütüphanelerde çalışan yabancı dil bilir eleman sayısı artırılmalı, alan elemanlarına yabancı dil öğretilmelidir.

Her alanda yapılan plânlananın gerçekleşmesi için mutlaka insan gücüne ve yetişmiş insan unsuruna ihtiyaç olduğu unutulmamalıdır.

4. TEŞKİLÂTLANMA:

Üzerinde durulan alanda yeniden teşkilâtlanmayı gerektirecek bir durum yoktur. Bu alanda hedefe vardırarak kurumlar oluşturulmuştur. Ancak bütün yurda, şehirlerde de çeşitli mahallelere hizmet götürecektir şekilde halk ve çocuk kütüphanelerinin sayısının artırılması ve özellikle çocuğa ilkokuldan itibaren okuma zevki aşılacak okul kütüphanelerinin kuruluşu, mevcut olanların canlandırılıp, kütüphane olmayan okullara kitaplık odası veya kitap dolapları ve köşeleri kazandırılması söz konusudur. Ayrıca:

a. Yurtiçinde kitap ve yayın dağıtımını ucuza sağlayacak bir Yayın Dağıtım Kurumu kurulmalı, bu kurum yurtdışına yapılacak kitap ve süreli yayın satışlarıyla da görevlendirilmelidir.

b. Devlet yayınlarının satılacağı resmî yayınevleri bütün il ve büyük ilçelere kadar yaygınlaştırılmalıdır.

c. Basın ve yayın organlarının kendi kendilerini kontrol edebilecekleri bir Basın-Yayın Konseyi veya Divanı kurulmalı, Basın Şeref Divanı bu hususta desteklenmeli ve güçlendirilmelidir.

ç. Gazetelerin ve eski gazetelerle dergilerin konu ve kavram analizini güncel olarak ve geriye de dönerek yapabilecek ve bu analizleri bilim çevrelerine tanıttıkları bibliyografyaları çıkaracak hazırlayacak sayıda yetişkin personelle örnek olarak Millî Kütüphane, Millî Bibliyografya Merkezi takviye edilmeli, yayımlamakta olduğu bibliyografyaların basımını süratlendirmek için adı geçen kütüphanenin basımevi takviye edilmelidir.

5. EK TEDBİRLER:

Basınımızda son yıl ve aylarda bazı sivriliklerin giderildiği, çeşitli görüşlere sahip kalemlerin aynı gazetenin sütunlarını yanyana paylaştıkları görülmektedir. Bu geleceğe ümitle baktıran ve huzur veren bir görüntüdür. Huzurlu bir basın, huzur dolu bir memleketin müjdecisi olacaktır, sanıyorum.

Kütüphaneciliğin yeni dalları olan dokümantasyon ve enformasyon, diğer bir adlandırılışla belge-bilim ve bilgi-bilim çalışmaları desteklenip geliştirilmeli, bu çalışmalar kütüphane ve arşivden ayrı mütalaa edilmemelidir.

Kütüphane türleri arasındaki çalışma ve fonksiyon alanı ayırımına müdahale edilmemeli, meselâ okul kütüphanelerinin yapacağı işi halk kütüphaneleri, Millî Kütüphane'ye yasayla verilen hizmetleri halk Kütüphaneleri yapmaya kalkmamalıdır.

Bilgi akımına daha işlerlik kazandırılması için araştırma kütüphaneleri arasında fonksiyonel bir işbirliği kurulmalı, özellikle yazma ve basma eser toplu katalogları hazırlayan birimler arasında bu bağ daha da güçlendirilmelidir.

Çocuklara küçük yaştan okuma alışkanlığı ve kitap sevgisi kazandırmak için her okula bir kütüphane kampanyası açılmalı ve bu kütüphanelerde mutlaka çocukların zevkle arayıp okuyacakları kitap ve süreli yayınlara yer verilmeli, radyo ve televizyon gibi yayın araçlarında çocuğa kitabı sevdirecek program, film ve dizilere yer verilmelidir. Halk kütüphanesi olmayan küçük yerleşim birimlerinde okul kütüphaneleri okul dışında da hizmet götürebilmelidirler.

6. SONUÇ

Herkesi göre bir yayın, her yayının da mutlaka bir okuyucu ve izleyicisi vardır. Ancak taşıtlarda, parklarda, kırlarda herkesin elinde bir kitap, bir dergi veya okunacak bir şey görülmeye başlandığı, taşıtlara, parklara okuyan insanların saygı uyandıran sakinliği sindiği an, ülkemiz insanının okuma alışkanlığını kazandığı, okuma zevkine vardığı, kitapla arasında büyük dostluğu kurduğu anlaşılacaktır. Kültür unsurlarımızda amaçlanan hedefe bu yoldan erişilebileceği yanında, kültürel kalkınmada ve millî kültür politikasında varılacak asıl hedefe ulaştıracak yol açılmış olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

- ABADAN-UNAT, NERMİN, *Batı Avrupa ve Türkiye’de Basın Yayın Eğitimi*, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara 1972.
- Anadolu Ajansı*, Ankara 1979.
- Anadolu Basın Semineri*, 28 Haziran-10 Temmuz 1968, İstanbul 1968.
- Basın Kanunu, Basınla İlgili Kanun Hükümleri*, Derleyen: Fethi Kardeş, Ankara 1965.
- Basın-Yayın Bibliyografyası*, Millî Kütüphane, Ankara 1972.
- BARDAKÇI, İLHAN, *Mukayeseli Devlet Fikir ve Basın Rejimleri*, 2. baskı, İstanbul 1977.
- BAŞKUT, CEVAT FEHMİ *Gazetecilik*, İ.Ü. İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü, İstanbul 1952.
- Birinci Basın Kongresi*, 25 Mayıs 1935, Ankara 1975.
- BURY, J.B., *Fikir ve Söz Hürriyeti*, 2. baskı, Çeviren: Avni Başman, Remzi Kitabevi, İstanbul 1959.
- ÇAPANOĞLU, MÜNİR SÜLEYMAN, *Basın Tarihine Dair Bilgiler ve Hatıralar*, İstanbul 1962.
- DANIŞMAN, AHMET, *Basın Özgürlüğünün Sağlanması Önlemleri*, S.B.F. Basın Yayın Yüksek Okulu, Ankara 1982.
- DEMİRKENT, NEZİH, *Sayfa Sayfa Gazetecilik*, Altın Kitaplar, İstanbul 1982.
- DÖMEZER, SULHİ, *Basın Hukuku*, 2. baskı, İstanbul 1964.
- ERTUĞ, HASAN REFİK, *Basın ve Yayın Tarihi*, İstanbul 1955.
- ERTUĞ, HASAN REFİK, *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*, cilt 1, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 1970.
- EVLİYAGİL, ŞEVKET, *Basın ve Basın İşletmeciliği Ders Notları*, Ajans-Türk, Ankara 1977.
- GERÇEK, SELİM NÜZHET, *Türk Gazeteciliği*, İstanbul 1931.
- GERÇEK, SELİM NÜZHET, *Türk Matbaacılığı*, İstanbul 1939.
- GERÇEK, SELİM NÜZHET, *Türk Taşbasmacılığı*, İstanbul 1939.
- GÖKER, OLCAY - A. HİKMET KORKMAZ, *Yazılı Basının Dağıtım ve Maliyet Sorunları*, Ankara 1975.

- GÜRBÜZ, SEVİM, *Kitle Haberleşmesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 1981.
- HATEMÎ, HÜSEYİN, *Basın Ahlâkı*, Çığır Yayınları, İstanbul 1976.
- İÇEL, KAYIHAN, *Kitle Haberleşme Hukuku*, 2. baskı, İstanbul 1985.
- İkinci Türk Basın Kurultayı*, Basın-Yayın Genel Müdürlüğü, Ankara 1975.
- İletişim Olayları ve Türk Basınının Sorunları*, Gazeteciler Cemiyeti, İstanbul 1984.
- İNUĞUR, M. NURİ, *Basın ve Yayın Tarihi*, İ.İ.T.İ.A. Nihad Sayar Yayın ve Yardım Vakfı, İstanbul 1972.
- İSKİT, SERVER, *Türkiye'de Matbuat İdareleri ve Poliifikaları*, İstanbul 1943.
- İSKİT, SERVER, *Türkiye'de Matbuat Rejimleri*, İstanbul 1939.
- İSKİT, SERVER, *Türkiye'de Neşriyat Hareketleri Tarihine Bir Bakış*, İstanbul 1939.
- Kitle İletişim Tekniklerindeki Gelişme ve Yazılı Basının Geleceği*, 1982 Yılı II. Seminer Tutanakları, Hürriyet Vakfı, İstanbul 1984.
- ORAL, FUAT SÜREYYA, *Türk Basın Tarihi*, 2 Kitap, Ankara 1968-1970.
- PARMAKSIZOĞLU, ABBAS, *Türk Gazetecilik ve Basın Tarihi*, İstanbul 1959.
- PERİN, CEVDET, *Tarih Boyunca Düşünce ve Basın Özgürlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1974.
- ŞAPOLYA, ENVER BEHNAN, *Türk Gazeteciliği Tarihi*, Ankara 1976.
- ŞENOCAK, CEMALETTİN, *Yayın ve Haberleşme*, Ankara 1967.
- TOKGÖZ, OYA, *Temel Gazetecilik*, S.B.F. Basın-Yayın Yüksek Okulu, Ankara 1981.
- TOPUZ, HIFZI, *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, Gerçek Yayınları, İstanbul 1973.
- Türk Aydınlar Ocağı, *Millî Basın Meselesi*, İstanbul 1972.
- TÜTENGİL, CAVİT ORHAN, *İngiltere'de Türk Gazeteciliği ve Türkçe Basın*, İstanbul 1965.
- VARLIK, M. BÜLENT, *Türkiye Basın-Yayın Tarihi Kaynakçası*, Ankara 1981.
- YÜREGİR, ORHAN REMZİ, *Gazete ve Gazeteci*, Ankara 1969.
- Millî Kültür*, Devlet Plânlama Teşkilâtı, Ankara 1984.
- Birinci Millî Kültür Şurası*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara 1982.

